

Fetörtsblåvinge i Västra Götalands län

Inventering 2022

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Titel: Fetörtsblåvinge i Västra Götalands län. Inventering 2022.
Utgivare: Länsstyrelsen Västra Götaland
Foto framsida: Ägg av fetörtsblåvinge på kärleksört. Krokstrand, lokal 3.
Text och foto: Niklas Franc, Naturcentrum AB
Rapport: 2023:01
ISSN: 1403-168X

Mer information hittar du på: lansstyrelsen.se/vastragotaland/

Förord

Naturvårdsverket tar tillsammans med länsstyrelserna fram åtgärdsprogram för några av våra mest hotade arter i Sverige. Den starkt hotade fjärilen fetörtsblåvinge *Scolitandides orion* omfattas sedan 2011 av ett nationellt åtgärdsprogram.

På uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län har Naturcentrum AB utfört en inventering av fetörtsblåvinge under sommaren 2022 längs Idefjorden i Strömstads kommun där arten varit känd sedan 2009. Inventeringen omfattade tio lokaler varav åtta tidigare kända lokaler i Krokstrand och två potentiella lokaler vid Svinesund. De senare föreslogs som lämpliga lokaler i uppföljningen av arten 2018.

Denna rapport redovisar resultaten av inventeringen med förslag på åtgärder och vidare uppföljning.

Naturcentrum AB som utfört inventeringen ansvarar för rapportens innehåll och tackas för sin insats.

Peter Post
Länsstyrelsen Västra Götalands län

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Bakgrund och metodik	6
Status för fetörtsblåvinge <i>Scolitandides orion</i>	6
Lokaler	6
Eftersök av arten.....	7
Resultat	3
Lokaler – Krokstrandsområdet	3
Lokal 1. Strandhem.....	3
Lokal 2. Strand	4
Lokal 3. Solvik	5
Lokal 3. Solvik - bergbrant	6
Lokal 11. Krokstjärnet.....	7
Lokal 12. Öst Björneröd	8
Lokal 13. Bergtäkt.....	9
Lokal 14. Öst Mellby	10
Lokal 15. Lien	11
Lokaler Svinesund	12
Lervik	12
Solberg.....	13
Diskussion.....	14
Utfallet av inventeringen.....	14
Havsklippor kontra hällmarker	14
Population eller lokal.....	14
Referenser	16

Sammanfattning

Inventeringen av fetörtsblåvinge vid Idefjorden i Strömstads kommun 2022 visade att ägg eller vuxna fjärilar fanns på fem lokaler av de tio som undersöktes. Resultaten indikerar en utbredd population runt Krokstrand där det finns rikligt med öppna hållar, stenbrott, klippor och skrotstenspartier i en matrix av löv- och barrskog. På de två potentiella lokalerna i närheten av Svinesund noterades inga spår av arten.

Ägg noterades också i branta klippor ned mot Idefjorden i Krokstrandsområdet. Denna miljö har inte undersökts tidigare och dess betydelse som livsmiljö för arten bör undersökas vid framtida inventeringar.

Bakgrund och metodik

Status för fetörtsblåvinge *Scolitandides orion*

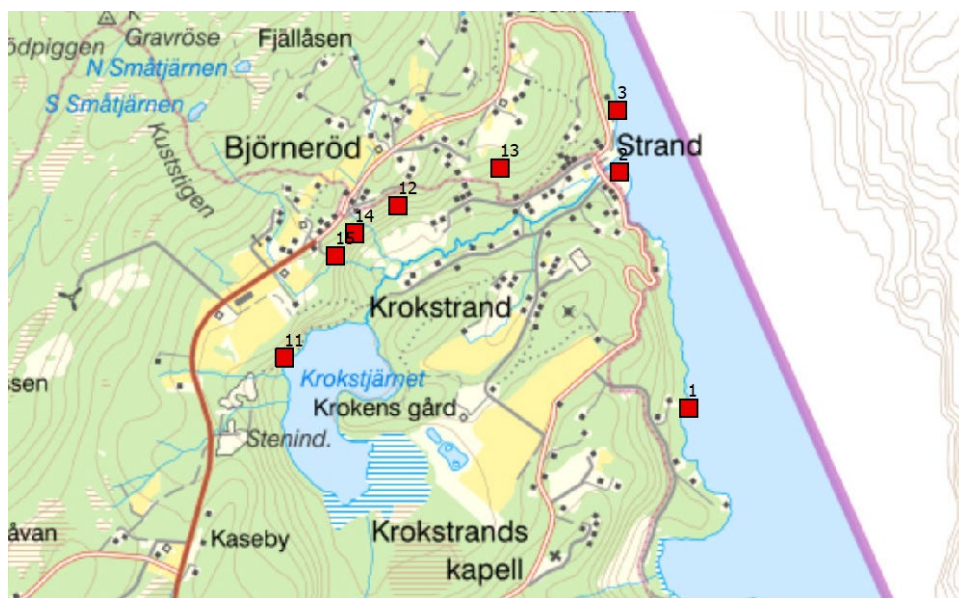
Fetörtsblåvingen är en mycket sällsynt fjäril i Sverige och är idag bara känd från ett fåtal lokaler. Dels från tre i Östergötland och Södermanland och från den på Västkusten i Krokstrandsområdet i Strömstad kommun. Dessutom har sentida fynd och återfynd gjorts på flera öar i Stockholms skärgård där den tidigare bedömts vara utgången.

Fjärilen är rödlistad som starkt hotad EN (SLU, 2020) och omfattas av ett åtgärdsprogram som skrivits av Håkan Elmquist (2011).

Lokaler

Naturcentrum har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götaland genomfört en inventering på tio lokaler (figur 1 och 2) vid Idefjorden i Strömstad kommun. Lokalerna har tagits fram av Länsstyrelsen utifrån tidigare inventeringar i området (Segerlind 2019, Bengtsson & Larsson 2016 och Segerlind & Stenmark 2012).

Lokalerna är fördelade på åtta lokaler i Krokstrandsområdet (figur 1) och två lokaler i Svinesundsområdet. I Krokstrand har tidigare fynd av arten gjorts på alla lokaler. I Svinesundsområdet finns inga fynd gjorda men lokalerna har pekats ut baserat på goda förutsättningar för värdväxten kärleksört och blåvingens nektarkällor.

Figur 1. Karta över lokalerna i Krokstrandsområdet. Karta från Länsstyrelsen.

Figur 2. Karta över Svinesundslokalerna. Karta från Länsstyrelsen.

Eftersök av arten

I respektive område inventerades den huvudsakliga värdväxten kärleksört och antalet stänglar räknades i två grupper – solexponerade stänglar och skuggigt växande stänglar.

Sedan letades ägg och larver på alla stänglar. Under arbetet med räkning av stänglar och ägg/larver noterades även flygande vuxna individer av fjärilen.

Även nektarrika blommor, som de vuxna individerna födosöker på, inventerades. Här noterades växtarter i området och en relativ bedömning av blomrikedom gjordes.

Fältarbetet genomfördes 2022-06-12 och 2022-06-13. Under båda dagarna var det lugnt och klart väder med temperatur mellan 16–21 grader. Tidpunkten är normalt något sent för arten. Men en relativt kall majmånad visade sig innebära att tidpunkten för inventeringen fungerade med fynd av både ägg och en vuxen individ.

Inventeringen genomfördes av Niklas och Alvin Franc, Naturcentrum AB.

Resultat

Ägg av fetörtsblåvinge hittades på sex lokaler i Krokstrandsområdet (tabell 1). Utöver de 5 tidigare kända lokalerna noterades även ägg i branterna norr om lokalen Solvik (Krokstrand 3 Solvik – bergbrant i tabell 1). En vuxen fjäril noterades i bergtäkten vid lokal 15 Lien i Krokstrand.

På de två lokalerna i Svinesund gjordes inga fynd av fjärilen. Förutsättningarna bedömdes dock vara goda för arten på båda lokalerna.

Tabell 1. Inventeringsdata för värdväxt, fynd av fjärilens ägg, larver och vuxna djur, och bedömning av blomrikedom på lokalerna.

Lokal	Kärleksört i sol	Kärleksört i skugga	Ägg	Vuxen fjäril	Blomrikedom
Krokstrand 1 Strandhem	515	350	0	0	1
Krokstrand 2 Strand	770	25	0	0	2
Krokstrand 3 Solvik	199	8	8	0	2
Krokstrand 3 Solvik - bergbrant	15	0	24	0	0
Krokstrand 11 Krokstjärnet	95	33	0	0	0
Krokstrand 12 - öst Björneröd	330	13	40	0	2
Krokstrand 13 - bergtäkt	80	0	20	0	0
Krokstrand 14 öst Mellby	167	30	28	0	1
Krokstrand 15 Lien	105	48	5	1	3
Svinesund - Lervik	495	125	0	0	3
Svinesund - Solberg	123	46	0	0	1

Lokaler – Krokstrandsområdet

Lokal 1. Strandhem

Miljön i Strandhem är en backe som sluttar ned mot Idefjordens vatten. Backen är stenig med block och små hållar. I sprickor och mellan stenar växer rikligt med kärleksört. Bitvis finns en del sly i backen. Runt området växer träd som skuggar under delar av dagen. Träden skyddar förmodligen mot vind och skapar ett gynnsamt mikroklimat för fetörtsblåvingen.

Området har en viss blomsterrikedom, men kärleksört är den klart dominerande arten. I övrigt finns skogskovall, käringtand, gråfibbla, bergglim, trift, smultron, olvon, skatnäva, teveronika och ärenpris.

Trots ett stort antal kärleksörtsstänglar, 865, noterades inga ägg eller larver i området.

Förslag på åtgärder

Marken är privat/nyttjas privat och åtgärder kan vara svåra att genomföra. För att minska beskuggningen kan enstaka träd tas ner på södra sidan av området.

Kontinuerlig slyröjning är förmodligen en bra åtgärd.

Figur 3. Eftersök av larver och ägg – Strandhem, Krokstrand.

Lokal 2. Strand

Strand är hamnområdet i Krokstrand. Det består av öppna ruderatytter med ogräsområden i kantzonen. Området är rikt på stänglar av kärleksört, nästan 800 räknades in, och området är öppet och solexponerat under hela dagen. Blomsterrikedom är stor och det finns rikligt med blomsterlupin och rödklöver, och spritt med fibblor, hundkex, vitklöver, gulvial, kärringtand, trift, röllika, gräslök och parkslide (invasiv).

Varken ägg, larver eller vuxna fjärilar noterades i området. Förutsättningarna med stor blomrikedom och rikligt med kärleksört innebär dock goda förutsättningar för arten. Möjligen kan en kontinuerlig störning av trafik i hamnområdet vara till nackdel och möjligen kan även en viss damning från ruderatmarkens ytor vara negativt.

Förslag på åtgärder

Stora delar av området består av packad grus/jord och är ointressant för kärleksört. Kärleksörten växer i stället i norra kanten norr om det röda skjulet. Detta område är en stensatt del av hamnen. Dessutom trivs den på västra sidan om vägen på den stora hållmarken.

Båda dessa områden är idag bra miljöer för kärleksört och inga åtgärder bedöms behövas.

Figur 4. I området påträffades larver av en växtstekel (bild ovan). Det första larvstadiet av fetörtsblåvinge liknar denna, men har borst/hår på ryggen och är något mer grön gul i färgen.

Lokal 3. Solvik

Solvik består av tomtmark som sluttar från en höjd med tall och ner genom en blomsterrik gräsmark och till fjorden. Det finns mer gräs än blommor, men man hittar maskrosor, smörblommor, teveronika, ärenpris, lupin, femfingerört, rödklöver och gräslök.

Kärleksörten växer främst vid småklippor ner mot vattnet, vid några hållar nedom huset och vid fattigare miljöer upp mot tallmiljön.

Totalt noterades åtta ägg på drygt 200 stänglar av kärleksört.

Förslag på åtgärder

Marken är privat/nyttjas privat och åtgärder kan vara svåra att genomföra. Området är öppet bortsett från tallarna och någon en. Inga åtgärder bedöms vara nödvändiga.

Figur 5. Fetörtsblåvingens ägg på Kärleksört.

Lokal 3. Solvik - bergbrant

Norr om Solviklokalen övergår gräsmarken i en klippbrant. I denna noterades enstaka stänglar av kärleksört. När de undersöktes fanns ägg på mer än hälften av dem och på 15 undersökta stänglar noterades 24 ägg och två larver.

Känslan är att miljön som är helt solexponerad på något sätt attraherar fjärilarna mer än övriga undersökta miljöer med kärleksört. Det kan bero på någonting hos växten, som till exempel kan ha sämre försvar på grund av den utsatta växtplatsen.

Förslag på åtgärder

I tidigare studier verkar inte denna typ av klippor vid Idefjorden ha undersökts. Vid kommande inventeringar rekommenderas att ett par-tre klippor inventeras för att se hur intressant miljön är för arten.

Figur 6. Solvik – bergbrant. Miljö där mer än 50% av kärleksört var ägglagda.

Lokal 11. Krokstjärnet

Vid sjön Krokstjärnet finns en bergbrant som är solexponerad och skyddad mot vind av träd. Detta var vid inventeringen 2015 den rikaste lokalen. Dock har något hänt i området då antalet kärleksörtsplantor har minskat drastiskt. Vid årets besök noterades endast 130 stänglar mot över 1000 vid inventeringen 2015.

Vid årets inventering hittades sju ägg på två stänglar vid en håll i områdets södra del. I övrigt noterades ingenting.

Nektarkällor i området är främst fibblor och bergglim, men antalet är begränsat.

Förslag på åtgärder

Öppenheten är god. Problemet är att det finns mycket begränsat med kärleksört och bristen på värdväxten är svårt att åtgärda utan att analysera varför miljön förändrats.

Figur 7. Två ägg från fetörtsblåvinge på kärleksört på häll vid Krokstjärn.

Lokal 12. Öst Björneröd

Området är en öppen miljö mellan flera små gårdar. Det består av en häll med växter i sänkor, sprickor och kantzoner. Det är rikt med blomsterlupin, blodrot, gråfibbla, bergglim, ärenpris, rödklöver, prästkragar och kärleksört. Området är cirka 30x50 m.

Antalet kärleksörtstänglar var 343 varav ett 20-tal var skuggade. Här noterades 40 ägg.

Förslag på åtgärder

Idag domineras stora delar av gräs med bara inslag av blommor. En viss hävd skulle behövas för att öka andelen nektarkällor.

Figur 8. Hällar med växtlighet i sprickor och sänkor.

Lokal 13. Bergtäkt

Lokalen består av en gammal bergtäkt med både skrotstensområden, bergväggar och bergsluttningar. Här växer främst bergglim, lite fibblor och ett 80-tal stänglar av kärleksört.

Områdets sprängstenspartier består av grova stenar och block och utgör inte lämpliga livsmiljöer för kärleksörten. Detsamma gäller många av områdets slänter och väggar då de saknar sprickor där örten kan få grepp för att växa. Området omges av triviallöv och det södra partiet, där det mesta av kärleksörten växer och äggen noterades, är delvis beskuggat.

Kärleksörten är begränsad till en bergshylla och ett litet område i den södra delen. Tjugo ägg noterades på stänglarna.

Förslag på åtgärder

Den södra delen skulle behöva få mer ljus, dvs en del av triviallövet behöver avverkas.

Figur 9. Äldre bergtäkt med skrotsten och nakna klippor, Krokstrand.

Lokal 14. Öst Mellby

Denna lokal består av en stor sluttande hällmark omgiven av tall- och lövskog. Sprickor och sänkor i hällen är bevuxna med olika gräs, femfingerört, bergglim, getrams, gråfibblor, ärenpris och kärleksört.

I området noterades 137 solexponerade stänglar av kärleksört och 30 skuggade. 28 ägg av fetörtsblåvinge noterades på stänglarna.

Förslag på åtgärder

Träd i hällarnas kanter kan avverkas för att öka solinstrålningen i områdets kantzoner.

Figur 10. Ägg på kärleksört – öst Mellby, Krokstrand.

Lokal 15. Lien

I Lien inventerades två olika miljöer som gränsar till varandra. Dels ett gammalt stenbrott med en mindre ruderatmark bredvid, dels en bitvis igenväxande betesmark. I båda miljöerna fanns en del kärleksört, totalt 153 stänglar, varav en tredjedel stod skuggigt.

Blomsterrikedomen var hög i stenbrottets ruderatmark och låg i betesmarken. Nektarväxter var bergglim, ärenpris, fibblor, rödklöver, blomsterlupin, tjärblomster, gråfibbla, prästkrage, vallmo, teveronika, käringtand, smultron och liten blåklocka.

I stenbrottet noterades inventeringens enda vuxna individ och tre ägg. I betesmarken noterades två ägg.

Förslag på åtgärder

Stenbrottsdelen är relativt liten och här finns utrymme för en utökning av den öppna ytan åt nord och nordväst där det växer ungtallar på håll och skrotsten.

Bild saknas.

Lokaler Svinesund

Lervik

Lervikslokalen består av ett stort hällområde. Det finns kantzoner med lövsly som är rika på kärleksört och både sprickor och övervuxna hälldelar är mycket rika på kärleksört. Totalt räknades 495 solexponerade stänglar och 125 skuggade.

Blomsterrikedomen är hög med blodnäva, getrams, gräslök, smultron, hundkex, gråfibbla, bergglim mm.

Det har vid tidigare inventeringar inte noterats några fynd av fetörtsblåvinge från området. Vid detta besök noterades det inte heller några fynd av arten. Utifrån förutsättningarna på andra besökta lokaler har Lervik goda förutsättningar att hysa fetörtsblåvinge.

Förslag på åtgärder

Områdets variation med lite skuggande kantzoner, öppna hållar, hög blomsterrikedom och rikligt med kärleksört upplevdes som en mycket bra miljö för fetörtsblåvingen.

Inga förslag på förändringar anses behövas.

Bild saknas.

Solberg

I Solberg inventerades två olika miljöer. Den första är en skuggig och frisk ängsmark i en backe mot havet inklusive en mindre klippa. Där fanns spridda plantor av kärleksört vid naket berg och stenar. Nektarkällor var jordreva, hundkex, smultron mm.

Den andra delen är en solexponerad klippa med skrevor och sprickor. Fibblor, femfingerört, bergglim, gråfibblor och ärenpris var det vanligaste blommorna.

Totalt noterades 123 solexponerade och 46 skuggade stänglar av kärleksört.

Inga spår av fetörtsblåvingar hittades.

Förslag på åtgärder

De två områdenas skuggiga respektive soliga miljöer kompletterar varandra på ett bra sätt. Huvuddelen av kärleksörtstänglarna växer solexponerat och inga åtgärder bedöms behövas för tillfället.

Figur 11. Solberglokalen, Svinesund. Den solexponerade klippan ligger bortom vita bryggan.

Diskussion

Utfallet av inventeringen

Fetörtsblåvinge noterades på sex av nio inventerade lokaler i Krokstrandsområdet. På alla nio lokalerna har arten hittats vid någon av de tidigare inventeringarna och artens uppträdande verkar vara något ojämnt. Årets inventering har förmodligen skett under ett för arten medel bra år.

Arten verkar vara mycket rörlig i landskapet då den uppträder på lite olika lokaler varje år. Kärleksörten kan inte vara en begränsande faktor då den växer rikligt på de flesta lokalerna. Däremot kan en låg populationstäthet vara begränsande för individernas möjlighet att hitta partners för fortplantning. Om en individ hittar en lämplig lokal och det inte finns någon partner på plats så lämnas förmodligen lokalen vilket då kan innebära att ingen fortplantning sker det året.

Det som skiljer årets inventering från de tidigare två är att den genomfördes senare under sommaren (början av juni jämfört med slutet av maj). Den sena tidpunkten gav möjligen sämre förutsättningar att hitta vuxna fjärilar och endast en individ noterades jämfört med över tio vid tidigare inventeringar.

I Lervik och Solhem gjordes inga fynd trots att lokalerna har goda förutsättningar att hysa arten. Lokalerna ligger möjligen för långt bort från det kända kärnområdet i Krokstrand.

Havsklippor kontra hållmarker

I Solvik noterades ägg på plantor som växte på klippor som sluttade ner i Idefjorden. Andelen plantor och antalet ägg per planta var mycket högre än det intilliggande området med håll- och gräsmarksmosaik. Möjligen är plantorna på klipporna ett bättre substrat för ägg och larver att utvecklas på och därför äggläggs de flitigare av fjärilarna. Spridda ägg som noterades i håll- och gräsmarksmosaikerna är kanske alternativ som läggs utifall utvecklingsperioden blir för torr och plantorna på klipporna far illa - normalsommaren i området är torr och nederbördsfattig.

Man bör inventera klippor i området för att se om de är en viktig ägglägnings- och larvutvecklingsmiljö.

Population eller lokal

Frånvaron av fynd i Lervik och Solhem indikerar att det inte bara krävs goda lokaler utan mer än så för att arten ska finnas.

I tidigare inventeringar diskuteras om Krokstrandslokalerna är en och samma population och resultaten i denna inventering tyder på detsamma. Fjärilen finns på alla lokaler, både de med bättre och de med sämre förutsättningar. Att de sämre lokalerna utnyttjas indikerar att arten rör sig mellan öppna ytor i hela området.

Eftersom man idag inte har koll på alla potentiella miljöer i Krokstrand, rekommenderas att man gör en inventering av alla öppna ytor med värdväxten kärleksört.

Referenser

Bengtsson, O. & Larsson, F. 2016. Fetörtsblåvinge i Västra Götalands län 2015. Rapport 2016:16, Länsstyrelsen Västra Götalands län.

Elmqvist, H. 2011. Åtgärdsprogram för fetörtsblåvinge 2011–2015. Länsstyrelsen i Stockholms län och Naturvårdsverket.

Segerlind, D. & Stenmark, M. 2012: Inventering av fetörtsblåvinge i Västra Götalands län 2012. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, rapport 2012:93.

Segerlind, D. 2019. Uppföljning av fetörtsblåvinge i Västra Götalands län 2018. Inventering och uppföljning i Strömstads kommun. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, rapport 2019:01.

SLU. 2020. Rödlistade arter i Sverige. SLU, Artdatabanken.

Länsstyrelsen
Västra Götaland